

РЕЦЕНЗИЯ

на докторска дисертация на тема „Социални и културни перспективи в епистемологията”

докторант: Самал Мане

научна специалност 05.01.14., „Теория на познанието“

Научен ръководител: проф. Анета Карагеоргиева

Рецензент: доц. д-р Марина Бакалова (шифър 05.01.14.)

I. Биографична справка за кандидата

Самал Мане е завършила бакалавърска степен по философия, история и политически науки в Бирбек колидж на Лондонския университет. Пак там, тя завършва магистратурата си по философия, а магистърската ѝ работа е посветена на теорията за значението във философията на езика. От 2014 г. Мане е докторант в Европейския университет и взема докторантски курсове в СУ „св. Климент Охридски“. Има две научни публикации под печат в списанията „Философия“ и „Философски алтернативи“ на теми „Социална неопределеност: Тезата за неопределеността на Куайн“ и „Изследване на социалната епистемология на Сърл“.

II. Кратка характеристика на структурата и съдържанието на дисертацията

Представената дисертация със заглавие „Социални и културни перспективи в епистемологията” е в обем от общо 206 стр. Състои се от увод, три глави, заключение и библиография. Главите са нестандартно дълги и се състоят от редица подраздели. Първата глава е озаглавена „Природата на епистемологията“ и включва 5 раздела, посветени на общата епистемология и проблеми от философията на науката. Втората глава, „Социология на познанието и приносите ѝ към социалната епистемология“ се състои от два раздела „Социална епистемология“ и „Основи на социалната епистемология“, както и глава трета „Социални и културни измерения на познанието, включваща социологически раздел за обществото и социалната реалност от постмодернистка и феминистка гледна точка и

раздел, посветен на езика и социалната реалност, където се разглеждат тезата за неопределеността на превода на Куайн и социалната онтология на Джон Сърл.

Представеният текст представлява обзор на една част от основните положения в епистемологията, философия на науката и социология на познанието. Целта на дисертацията, по думите на авторката, е да разгледа социалните и културните перспективи пред социалната епистемология.

Основните тези на авторката са:

1. Че социалната епистемология не е завършена, и че трябва да се свърже с теория на значението във философия на езика, за да се изяснят понятия като „култура“, „общество“, социално оправдание, отношение между индивид и общество.
2. Че познанието не е толкова културно и социално детерминирано, както считат някои социални теоретици на познанието.

IV. Критичен анализ на дисертационния труд и въпроси

1. Относно методологията: Методологията е да се очертаят перспективи, да се даде определена гледна точка. Ако обаче отсъства конкретен проблем, който дисертацията трябва да се опита да реши, това е заявка, че текстът ще е без фокус и без значим краен резултат.
2. Относно целта да се разгледат социалните и културните перспективи пред социалната епистемология: Тази цел не е достатъчно конкретна и тя не е мотивирана в текста.
3. Относно тезите

3.1. Стр. 4. „З/ащитавам тезата, че социалната епистемология далеч не е завършена.“ Това твърдение не може да бъде теза, то няма нужда от защита, камо ли от цяла дисертация.

3.2. Относно теза 1/че социалната епистемология не е завършена, и че трябва да се свърже с теория на значението във философия на езика, за да се изяснят понятия като

„култура“, „общество“, социално оправдание, отношение между индивид и общество/: Първо, не става ясно защо трябва да се изследва понятието за култура и участието ѝ в обществото, за да разберем познанието. Второ, изясняване на въпросните понятия може да се извърши без да се свързват социалната епистемология с теориите на значението във философия на езика. Защо е нужно те да се свързват?

3.3. Относно теза 2 /че познанието не е толкова културно и социално детерминирано, както считат някои социални теоретици на познанието/: Трябва да се покаже, че от гледището на тези автори, както твърди авторката следва, че всеки индивид от обществото трябва да приеме фиксираната система от убеждения и ценности на своя културен/социален контекст. От кои теории по-точно следва това, следва ли изобщо и пр.?

3.4. Относно тезата, че съществуват културни универсалии, които се изразяват в поведенчески модели, валидни за цялото човечество /стр 20 автореферат , 103 дисертация/. Тази теза не е защитена. Това, че всички използваме писмен и говорим език не е достатъчен аргумент, че съществуват културни универсалии. Трябва да се обясни защо езикът като такъв има характера на универсалия и пр.

4. Относно защитата на тезите и реализирането на целта: Въпреки, че е структуриран в глави и подраздели, текстът не следва никаква логическа нишка и поради тази причина е трудно да се види каква е мотивацията му.

Причините за това са:

4.1. Излишество от текст. В първа глава: Прегледът на всички видове епистемология в началото на главата е напълно излишен и е много странно, че започва с религиозна епистемология, която е маргинална област, посветени са 4 стр. на натурализираната епистемология, и само половин стр. на социалната епистемология. Вместо всички тези 20 стр да бяха посветени на социалната епистемология. Следва излишен преглед на всички възможни източници на познанието и отново – най-малко е писано за свидетелството – единствения социален източник. Вместо само на него да беше посветен този дял. За какво се разглежда проблемът за индукцията, защо се намесва проблемът за възприятието във общия анализ на познанието? Също така, когато авторката не

заема позиция по даден въпрос, например по отношение на дебата между интерналисти и екстерналисти, тя не е необходимо да го представя.

В глава 2: Намесването на политическа философия остава излишно, въпреки заявките на авторката. Епистемичната демокрация например, не е епистемологическа доктрина.

На стр. 130 „За да разберем какво е направила Фрикър тук /става дума за понятието й „херменевтична несправедливост“/ ни трябва по-широка картина за това какво е херменевтика.“ Фрикър използва понятието „херменевтичен“ просто защото няма прилагателно от думата „разбиране“. Няма никаква нужда да се създава картина за херменевтиката.

Стр. 144 Объркват се мета-философските следствия от проблема за несъгласието между равнопоставени с епистемологическите такива. Мета-философският дебат за несъгласието между равнопоставени е съвсем различен от епистемологическия.

4.2. Пропусната важна информация: В глава 3, когато се обсъжда аретическата феминистка епистемология е пропуснато да се каже кои са специфичните женски епистемологически добродетели. Това е най-важната информация, от която читателят има нужда в тези 4 стр.

4.3. Липсва връзка между параграфите и отделните части.

4.4. Никъде не срещаме автори разсъждения относно самото твърдение, че познанието е зависимо от обществото, които логически да построят текста.

4.5. Заченки на автори размишления започват едва в заключенията, а те трябва да се развият в текста.

5. Проблемни твърдения и пропуски:

5.1. Основна грешка е неправилното разбиране на ролята на истината в епистемологията. Съвременната епистемология, на която е посветена тази дисертация не се интересува от въпроса за истината. Основният проблем в епистемологията е този за оправдаването – как достигаме до истината по неслучаен път. Днес, за природата на истината има отделна наука, семантика.

Тази основна грешка въвлича авторката в излишни занимания, свързани с научния реализъм и антиреализъм – проблеми от философия на науката, които нямат нищо общо със стандартната съвременна епистемология, а още по-малко със социалната епистемология.

5.2. Стр. 40 объркване на понятия: „Емпиризмът е нова мода във философията в сравнение с фундаментализма и рационализма.“ Фундаментализмът е от два типа: рационален и емпиричен.

5.3. Стр 4 „Подходът на дисертацията е твърдо в аналитичната философия“. Това не е вярно. Част от изложената проблематиката е от аналитичната философия, друга част не е. Подходът не е аналитичен. Авторски анализ и реконструкция на аргументи почти отсъства.

5.4. Стр 5 „Приносите на социалната епистемология водят до значителна промяна в самото практикуване на епистемология. Промяната идва от начина, по който разглеждаме източниците на познание: от базирани изцяло в индивида, те се превръщат в комбинация от общността и индивидите в обществото.“ – привнасянето на нова тематика не променя начина на практикуване на дадена дисциплина.

5.5. Не е разбрана същността на епистемологическия екстернализъм или рилайбилизъм стр 94 от дисерт. Екстернализмът отрича, че трябва да знаем дали познавателните ни способности са надеждни, те трябва да се просто да факто надеждни. Но това така или иначе е излишно да се споменава.

5.6. На стр. 180 при въвеждането на социалната онтология на Сърл примерите „Донълд Тръмп е президентът на САЩ“, и „Това е банкнота от 100 долара“ не са най-подходящите примери, които изразяват субективното ни отношение към фактите.

5.7. Стр. 100 – представен е аргумент на Карп, който трябва да се анализира по-задълбочено.

5.8. На стр. 112 - Би следвало да се обсъдят контрапримери срещу диалектичния подход, например наличието на групови заблуди и пр.

5.9. Вместо да представя толкова излишна информация, докторантката е можела, а и би следвало да проследи корените на common sense approach във философията.

6. Относно дефиницията ѝ за култура: „множеството на нерафинираните и необосновани убеждения и практики, доминиращи в дадено общество, без непременно да се приемат от всички един от членовете му поотделно“. Това е изключително проблемна дефиниция, на която не срещнах коментар в текста. Например, много странно следствие от дефиницията е, че рафинираността и обосноваността не признаци за култура. Също така, много нерафинирани практики, ние наричаме „некултурни“. Вместо тази екстравагантна дефиниция, авторката е трябвало да каже /тъй като ми се струва че това има предвид/, че под култура ще разбира „културата“ в ежедневен смисъл. Но тогава, тя не може да претендира, че няма разбиране на понятието за култура от изследователите, тъй като всички много добре разбираме това понятие и го използваме успешно в комуникацията си.

7. Относно изводите:

В заключението на глава 3, стр. 192 Мане пише: „Не е ясно как културата работи по отношение на индивидуалното вярване, познание и оправдание.“ Ами нали всичко написано дотук трябваше да изясни този въпрос? И на стр 196 в същия дух: „Открих, че понятието за култура е неясно, варира при употреба и изисква по-стриктна дефиниция, и повече изясняване, за да се влее в изследванията на социалната епистемология.“ Ами защо не изясни и не даде по-стриктна дефиниция на понятието за култура в тези 200 стр?

8. Относно приносите:

Повечето приноси, както пише авторката, се отнасят до прокарването на мост между определените области или анализиране на определени тенденции. Но проблемът е, че компилирането на информация от две области не прокарва мост между тях. Авторката трябва да мотивира и сама да прокара този мост.

III. Заключение:

Дисертацията е изпълнила по-скоро изискването за докторантурата като общообразователна степен, отколкото като изследователска степен. По отношение на общообразователната страна – обхващането на толкова голям кръг от въпроси, но ненавлизането в дълбочината на нито един от тях е отрицателна характеристика на текста. По отношение на изследователската или научната страна. Пропуснати са почти всички основни изследователски стъпки: представяне на основния проблем /никъде не е формулиран основен проблем, нито пък е последвателно решаван/, представяне на стандартните теории по разрешаването му /а не на странични теории, които да се свързват чрез свободни асоциации с проблема/, критика на стандартните решения по въпроса след техния задълбочен анализ и накрая - ясна позиция на автора, кохерентна с направения анализ.

Едно от достойнствата на дисертацията е, че тя би могла да послужи като учебник след някои корекции, но за съжаление това би било полезно само ако дисертацията беше написана на български език.

С всички тези условности все пак препоръчвам дисертацията да се приеме като успешна и искрено бих посъветвала авторката да вземе тези бележки предвид в бъдещата си работа.

Марина Бакалова